

УДК 655.3.062(045):[070:002.2](477)

ЧАСОПИС «РАДЯНСЬКИЙ КНИГАР» (1929-1932) ПРО ПРОБЛЕМИ ЯКОСТІ ТОГОЧАСНОЇ КНИГИ

Н. Н. Зубко

*Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника,
вул. Василя Стефаника, 2, Львів, 79000, Україна*

Досліджено проблематику публікації про якість книги, які було надруковано на сторінках спеціалізованого журналу «Радянський книгар», що виходив друком у Харкові упродовж 1929–1932 років. Наголошено, що якість друкованого видання розглядалася з урахуванням тогочасної урядової політики і зважаючи на його «ідеологічну витриманість», «політичну загостреність», відповідність потребам соціалістичного будівництва, наукову і практичну цінність, доступність змісту, зовнішнє і внутрішнє оформлення. За публікаціями з'ясовано, що нестача паперу і його низький рівень унеможлилювали чіткий друк тексту й ілюстрацій та знижували читабельність книжки, а застаріле поліграфічне обладнання зумовлювало друк дефектних примірників. Виявлено, що, турбуючись про довговічність видань, автори «Радянського книгаря» закликали випускати книжки у палітурках. Встановлено, що на сторінках часопису порушували питання унормування вихідних реквізитів книжки; дискутували про запровадження поліграфічних стандартів і їхній ергономічний потенціал.

Ключові слова: *якість книги, «Радянський книгар», книгознавча періодика, художнє оформлення видання, поліграфічне виконання видання.*

Постановка проблеми. Книга як особливий продукт організаційно-творчої і господарсько-виробничої сфери діяльності стимулювала появу численних спеціалізованих періодичних видань, які порушували проблеми, пов'язані з її підготовкою до друку, тиражуванням і поширенням. Особливо плідним періодом для розвитку української книгознавчої періодики стали 20–30 роки ХХ століття, коли виходили друком такі знакові видання, як «Голос друку» (1921), «Книжка» (1921–1923), «Книга» (1923–1924), «Нова книга» (1924–1925), «Бібліологічні вісті» (1923–1930), «Українська книга» (1937–1939) тощо. Книгознавча періодика відіграла важливу роль не лише у висвітленні проблем видавничо-книготорговельної галузі, а й у її розвитку. Сьогодні це унікальне джерело для дослідників історії книжкової справи, своєрідний конгломерат цікавих наукових розвідок та синтез актуальних дотепер видавничих, книгарських і бібліотечно-бібліографічних практик. Одним із питань, яке активно обговорювали на сторінках тогочасних фахових журналів, — якість і культура книжкового видання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми якості друкованого видання за матеріалами «Книгаря» — першого українського фахового щомісячника,

який виходив друком упродовж 1917–1921 років, вивчала українська книгознавиця О. Стадник [6]. Різною мірою якісного аспекту книговидання у процесі тематичного і жанрово-типологічного аналізу публікацій того чи іншого книгознавчого журналу періоду 1920–1930 років торкалися О. Антоник, Г. Ковальчук, Н. Черниш, І. Плехова, Н. Рибчинська, М. Шатрова та інші українські дослідники. Питання культури книги на сторінках газети «Друг читача» (1960–1993) проаналізувала аспірантка Української академії друкарства Н. Марціняк [3].

Мета статті. Проблеми якості книги пронизували численні публікації «Радянського книгаря» — друкованого органа Всеукраїнської ради з'їздів видавництв та книготорговельних організацій, що прийшов на зміну відомчим «Кооперативному книгареві» і «Бюлетеню ДВУ» й виходив друком упродовж 1929–1932 років у Харкові. У часописі домінували матеріали з організації і технології книжкової торгівлі, просування видавничої продукції до споживача, пропаганди й реклами книги, видавничої справи, бібліотечної та бібліографічної діяльності тощо. Деякі з них уже проаналізовано [1, 2]. У цій статті ми прагнемо простежити рецепцію якості друкованого видання на сторінках згаданого виробничо-практичного журналу.

Виклад основного матеріалу дослідження. У «Радянського книгарі» якість книги розглядалася з урахуванням тогочасної урядової політики і з огляду на комуністичне бачення і партійні рішення, зафіксовані у Постанові ЦК ВКП(б) «Про видавничу роботу» від 15 серпня 1931 року. Відповідно до цього документа «характер і зміст книжки повинні цілком відповідати завданням соціалістичної реконструкції»; книга повинна бути «бойовою й актуально-політичною», «озброїти найширші маси <...> марксистсько-ленінською теорією та техніко-виробничими знаннями»; статі «наймогутнішим засобом виховання, мобілізації й організації мас навколо завдань господарчого й культурного будівництва» (1931, № 24).

На думку головного редактора М. Агуфа, важливими критеріями якості книжки є відповідність її тематики «потребам реконструктивної доби», тобто актуальність; ідеологічна спрямованість на «здійснення розгорнутого соціалістичного наступу»; «приступність змісту», «простота й зрозумілість мови» («В ногу з темпами соцбудівництва», 1931, № 1). Питання «боротьби» за якість книги, її «ідеологічну витриманість» і «політичну загостреність», авторів і редакторів, що «повинні стояти в центрі уваги всіх видавничих робітників» порушуються у публікації «За чіткий бойовий плян 1932 року» (1931, № 34).

Схожий погляд на якість видання знаходимо і в інших статтях. Щоправда, їхні автори наголошують передусім на її ідеологічному складникові. В. Бялік також закликав «озброїти пролетаріят книжкою, правильно витриманою з ідеологічного боку», адже саме така книга здатна забезпечити успіх не лише в «соціалістичному будівництві», а й у «боротьбі як з ворожими класовими силами, так і з природою» («Завдання кооперативного книготоргу на Україні 1932 року (до підсумків Всеукраїнської конференції Вукоопкниги)», 1932, № 4–5). Ю. Озерський пропонував оцінювати роботу видавництва, зважаючи на пропагандистський потенціал продукції як «зброї в руках партії і пролетаріату для мобілізації й організації мас нав-

коло більшовицьких темпів <...> соціалістичного будівництва» («Основні завдання роботи ДВОУ», 1932, № 13).

Журнал періодично рапортував про роботу з очищення «культурного фронту». У публікації «За ідеологічну якість літератури» йшлося про систематичне викриття «шкідливих творів» історичного, філософського, літературного і мистецького спрямування (1932, № 2). Стаття «Посилити більшовицьку пильність на видавничому фронті» звинувачує «Пролетар» у випуску «антипартійних книжок, що викривляють, фальсифікують марксизм-ленінізм, протаскують троцькістську контрбанду, яворину, книжки з правоопортуністичними та лівацькими установками» (1932, № 7).

Зрідка об'єктом розгляду стають конкретні видання. Скажімо, у хронікальній замітці «Український робітник» розкритиковано брошуру «Перспективи робітничого постачання на Україні», що «має в собі дуже багато політичних помилок». На думку автора, випуск цієї книжки засвідчив потребу «збільшити контроль над видавничою продукцією» й «посилити відповідальність кожного редактора за доручений йому сектор», адже робота видавництва вимагає «особливо пильної уваги, обережності та старанного контролю над ідеологічною якістю літератури». Підкреслено, що «кожна книжка не може йти до друку без дозволу відповідного редактора, а також надрукована вже книжка не може поступати в продаж без дозволу того ж таки редактора» (1930, № 8).

У 1931 році журнал констатував зменшення ідеологічного браку серед масово-політичних книжок (за матеріалами видавництва «Пролетар»), проте підкреслював низку негативних моментів у змісті: «загальна словесна тріскотня — переобтяженість найзагальнішими фразами, повторювання майже по всіх книжках тих самих цифр, матеріалів, загальних постанов, без належного добору потрібних матеріалів, пристосованих саме до конкретної теми, що часто позбавляє літературу практично-навчального агітаційно-мобілізаційного значіння»; «наявність частогусто політичної ідеологічної неохайности, недостатньої чіткості формулювань»; «часто бракує орієнтовности на певного читача, книжка не дає стисло, справді потрібного матеріалу». Наголошувалось, що надалі видавництво має більше залучати авторів з-поміж робітників, партактиву, аспірантів й переводити їх роботу «на рейки соцзмагання, колективної праці, партійного та громадського контролю й відповідальности» («Більш уваги створенню соціально-економічної літератури», 1931, № 23).

Зволікання з рукописами, подання їх «в не зовсім опрацьованому вигляді» щодо змісту і оформлення, «великі зміни та додатки у коректі», «неуважне рецензування» тощо — це «спільні хиби», що «шкідливо відбивалися на темпах і на якості продукції видавництва» («До творчого змагання», 1931, № 5). Щоб уникнути таких помилок, було запропоновано раціональніше організувати редакційну роботу; розмежовувати функціональні обов'язки і відповідальність редакторів (ідеологічних, літературних), художників, техкерів; готувати «доброякісний», «ідеологічно та науково витриманий» рукопис «з чіткою технічною специфікацією» (Купер «Організаційну перебудову видавництва ДВОУ — на рейки більшовицьких

темпів та якості», 1932, № 19). Вважалось, що запорукою відповідальнішого ставлення редакторів до роботи мало б стати зазначення їхніх імен у вихідних відомостях виданих книжок («Посилимо роботу щодо створення авторських та редакторських кадрів», 1932, № 8).

У публікації «На боротьбу за якість» М. Агуф наголошував, що перед видавництвами стоїть «надто відповідальне завдання ідеологічного й якісного відбору рукописного портфелю», що забезпечив би випуск книжки, «доброякісної з боку ідеологічної витриманості», «наукової цінності», «практичної необхідності», «цілковитої відповідності тематики <...> найактуальнішим потребам соціалістичного будівництва» (1931, № 4). Проблему «замикання» видавництв на обмеженому колі «старих» авторів обговорювали і в інших публікаціях. Так, у статті «Посилимо роботу щодо створення авторських та редакторських кадрів» констатовано, що бракує і «систематичної розгорнутої роботи навколо виявлення тих нових сотен і тисяч талановитих письменницьких сил», і «роботи навколо виховування та піднесення кваліфікації <...> нових творчих сил авторської праці» (1932, № 8). Критикувалась відсутність «допомоги початкуючим авторам порадами, відзивами через консультаційні бюро чи кабінети», брак «уважного, чуйного ставлення» до «багатьох недосвідчених авторів» («Постанову ЦК ВКП (б) про видавничу роботу ще не здійснено», 1932, № 23–24).

Пропонувалось залучити до авторської праці селян-колгоспників, інженерів виробництва, молодих науковців, здатних створити книжку, у якій буде відображено «величезний досвід роботи» і яку використовуватимуть як «практичний посібник». Про це йшлося у матеріалах Л. Тульчина «Вивчаймо асортимент. Огляд літератури з питань колективізації» (1931, № 18–19), М. Агуфа «Потрібна перебудова роботи видавництва на Україні» (1931, № 25–27), Голови «Робітників ударників у літературу» (1931, № 31), М. Л. «Посилити увагу до робітничої автури» і М-н «Робітничавтура ХПЗ у боротьбі за масову технічну книжку» (1932, № 20–21).

Дописувачі журналу наголошували на потребі підвищувати кваліфікацію редакційних кадрів, що убезпечило б «і видавництва, і читача від того ідеологічного браку, що досі ще час-від-часу з'являється на ринкові» (М. Агуф «В ногу з темпами соцбудівництва», 1931, № 1). Пропонувалось використовувати «колективне рецензування» через спеціально створені гуртки і бригади («Посилимо роботу щодо створення авторських та редакторських кадрів», 1932, № 8). М. Агуф вважав, що «читацькі конференції, читка письменниками своїх рукописів, колективне рецензування книжок на робітничих зборах, притягнення рядових робітників до писання, редагування популярних книжок — все це є засоби до втягнення робітника й селянина до творення книжки, до впливу на зміст і мову книжки» («5-е травня», 1930, № 9).

На думку Ю. Озерського, забезпечити створення ідеологічно витриманого видання допоможуть такі заходи: організація робітничих рецензентських гуртків, широке громадське обговорення на робітничих зборах тематичних планів і рукописів видавництв, створення і систематична робота редакційних рад при видавництвах, «широка розгорнена робота навколо підготовки й перепідготовки

<...> редакторських кадрів», «ліквідація зрівнялівки, знеосібки» й запровадження натомість госпрозрахунку в видавничій, поліграфічній та книготорговельній роботі («Основні завдання роботи ДВОУ», 1932, № 13).

«Хиби» видавничої продукції пояснювали і тим, що «процес утворення книжки не було <...> сполучено з вивченням книжки». Державному видавничому об'єднанню України рекомендовано «якнайшвидше сполучити утворення книжки з читачівською оцінкою», «вишукати найкращі організаційні форми щільного зв'язку автора з читачем і читача з автором — через книжковий прилавок, книгозбірню і далі — видавництво», враховувати «думку», «поради і вказівки» книгарів, які «безпосередньо зв'язані з читачем, зі споживачем <...> книжки» (С. Войшицький «Шляхи утворення масової с.-г. книжки», 1931, № 3). Радили проводити спільні читання книжки та її колективне обговорення: «спочатку вільне (хто що хоче сказати)», а потім за окремими питаннями: чи подобалась книжка, чи зрозуміло написана, чи не нудно було слухати, чи дала що корисного та цікавого, чи правильно говорить автор, які книжки ще знають з того питання, що треба змінити в книжці, що додати тощо (М. Лаврик «Активізація та вивчення читача сільськогосподарської книжки», 1931, № 3). Пропонували організувати читацькі конференції, налагоджувати роботу гуртків друзів книжки в колгоспах, проводити анкетування тощо (С. Войшицький «Шляхи утворення масової с.-г. книжки», 1931, № 3).

Л. Чацький у статті «За якість медичної книжки» закликав для «поліпшення якості книжкової медичної продукції» організувати робітничу редакційну раду, залучати до рецензування молодь, влаштовувати широке обговорення виданих книг, практикувати конкурси на кращу масову й наукову літературу, випустити інструктивну брошуру для авторів медичної літератури (1931, № 32–33).

Щоб стимулювати розвиток української літератури, її «ідеологічний та художній зріст», залучити талановитих авторів, Управління мистецтв НКО УСРР оголосило конкурс на кращі роман, повість, розгорнутий репортаж, оповідання та художній нарис, п'єси й віршовані твори і встановило грошові премії для переможців, обмеживши тематику питаннями соціалістичного будівництва, побуту робітництва чи колективізованого селянства, класової боротьби в селі та місті і т. п. («Конкурс на художньо-літературні твори», 1930, № 11). До п'ятирічного ювілею видавництво «Український робітник» організувало схожий конкурс серед робітників на «утворення масової виробничої книжки» (Штоке «До п'ятиріччя видавництва “Український робітник”», 1930, № 13–14).

Наприкінці 1932 року журнал рапортував про позитивні зрушення «в частині посилення уваги до ідеологічної якості продукції» по всіх видавництвах і пояснював це підвищенням відповідальності «редактора й рецензента за випущену ними продукцію». Проте і тоді фіксували «окремі випадки випуску книжок, ще протаскують і контрабанду, і антипартійні настановлення» («Постанову ЦК ВКП(б) Про видавничу роботу ще не здійснено», 1932, № 23–24).

На думку дописувачів журналу, питання якості має бути «основним у роботі видавництва», проходити через усю <...> роботу червоною ниткою» (Л. Л-ц «Госпрозрахунок — бойова ланка нашої роботи», 1931, № 36). Політично свідоме

ставлення до розповсюджуваної книжки, відповідальність за ідеологічну якість проданої книжки повинні нести також і всі, що працюють навколо поширення книги (М. Агуф «В ногу з темпами соцбудівництва», 1931, № 1).

На сторінках «Радянського книгаря» періодично публікували статистичні показники випуску книжкової продукції. Проте «кількісне виконання плану» не свідчило про «соціально-культурну корисність кожної виданої книжки». Аналізуючи репертуар, автори часопису зауважували, що замість «цінних і потрібних назов» друкували відомчі видання за спецзамовленням і «метелики-поденки», замість «добре, уважно зредагованої книжки, розрахованої на певного читача, пристосованої своїм змістом і викладом, — пропонувались книжки, зроблені наспіх, неохайно, зовні й усередині, й часто-густо зовсім низької якості (практичної й ідеологічної)». Журнал виступав проти «засмічення асортименту», «марнотратства дуже цінних і дефіцитних матеріяльних ресурсів на непотрібний мотлох» («За чіткість у роботі, проти знеособленої», 1931, № 21–22).

У часописі з'являються публікації, які слідом за постановою «Про видавничу роботу» наголошують, що «тип книги, її зміст, мова, повинні відповідати спеціальному її призначенню, рівню й потребам тієї групи читачів», яким вона адресована («Постанову ЦК ВКП (б) про видавничу роботу ще не здійснено», 1932, № 23–24). Так, масова книга мала бути «популярною змістом» і «прístupною своїм зовнішнім оформленням» («За чіткий бойовий плян 1932 року», 1931, № 34); видання для малописьменних мали друкуватись великим шрифтом, ілюструватись простими та зрозумілими малюнками (Є. Давидов «Книжку малописьменним», 1930, № 9).

Як бачимо, попри зосередженість на ідеологічній компоненті, автори «Радянського книгаря» звертали увагу й на інші параметри якості видавничої продукції, зокрема її художнє оформлення. Так, на думку Холодного, «піднесення культурного рівня мас потребує обов'язкового піднесення культурності книжки» і не може розглядатися як другорядне. Автор вважав за потрібне поліпшити оформлення масових видань, «сірість яких визнана здається всіма обов'язковою й неминучою». На переконання автора, зробити ці книжки привабливішими, означає зробити їх «споживнішими», здатнішими виконувати їхню «політичну, культурну й господарсько-організаційну роль» (Сільськогосподарська книжка на порозі нової доби», 1930, № 20).

Низький рівень зовнішнього і внутрішнього оформлення видань зумовлював необхідність заощаджувати паперові ресурси. Про це йшлося у передрукованій Постанові Комітету в справах друку при РНК УРСР «Про раціональне використання друкарського паперу» (1932, № 1), яка забороняла вживання шмуцтитулів, колонтитулів (окрім довідкових видань і збірників законів), розрядки як способу виокремлення тексту, спускової прогаліни у розмірі більше ніж одна п'ята сторінки, «вільних невикористаних для тексту сторінок книг»; титульних аркушів у брошурах. У виданнях обсягом понад 48 сторінок зворот титулу рекомендувалось використовувати для друку передмови й змісту. І в інших публікаціях «Радянського книгаря» пропонувалось максимально економити папір шляхом

«обережної тиражної політики», «зменшення берегів», відповідний добір вузьких шрифтів («Про сировинні ресурси паперової промисловості», 1930, № 22; Б. Фідельман «Ліміти розвитку книжкової продукції на 1932 і 1933 р.», 1931, № 17; «Папір витратити якнайекономніше», 1930, № 11; «Контрольні числа видавничої промисловості УСРР на 1932 рік», 1931, № 35). Лікар М. Палкін до таких «раціоналізаторських пропозицій» використав гасло «Економія за рахунок читача», стверджуючи, що все вирішується «виключно в технічній площині без найменшої спроби гігієнічного обґрунтування», і наголошуючи на необхідності створення «лабораторій і бригад санітарно-гігієнічного обслідування книги», щоб забезпечити наукове підґрунтя для нових стандартів (1931, № 25–27). Інші автори вбачали позитив у ситуації, що склалася, і вважали, що «ущільнення площі паперу та інші раціоналізаторські заходи у всіх інших напрямках мають спричинитися до того, що собівартість книжки дещо зменшиться» («За чіткий бойовий плян 1932 року», 1931, № 34).

Статті «Радянського книгаря» загострювали увагу читачів не лише на відсутності достатньої кількості паперу, але і на його якості, нестачі саме «культурних гатунків паперу», придатних для відтворення тонових ілюстрацій. Про це йдеться у публікації «Союзпапір зриває видавничі плани» (1931, № 10–11) і Г. Штокке «У боротьбі за виконання постанов партії про техлітературу» (1932, № 27). Водночас наголошувалось, що, не маючи змоги «друкувати книгу на папері вищої якості», редакційно-видавничі працівники намагалися забезпечити «таке її оформлення, що, підкреслюючи її структурні елементи, полегшує користування нею» (І. Родних «Культура радянської книги за 15 років», 1932, № 31).

М. Самокатов гостро критикував чинні і новостворені стандарти на формати книжкової продукції. Автор вважав, що вони не відповідають санітарно-гігієнічним вимогам, що «їх ставить наука до книги» і призводять до втрат корисної площі паперового аркуша, адже поліграфічні машини в українських підприємствах не пристосовані до друку книжок рекомендованих розмірів. Автор пропонував «розробити стандарти не тільки форматів книжкової продукції, але й технічного оформлення, поклавши в основу всі вимоги науки й ділової зручності, починаючи від довжини рядка, кегля і характеру шрифту до гатунку й відтінку паперу й якості оправи» («Проект книжкових стандартів незадовільний», 1931, № 7–8). Журнал не залишився осторонь дискусії про скасування великих літер для складання тексту книжок. Про це свідчать публікації М. Годкевича «Важливе питання книжкової культури» (1930, № 11) і «Ще про великі літери» (1930, № 19).

Слабкою ланкою радянської книжкової справи була поліграфічна база. У журналі діагностовано її недостатній «абсолютний розмір», «низький і незадовільний рівень її внутрішньої організації», «застаріле й фізично зношене обладнання», «дуже низький відсоток механізації процесів складання, фальцювання, оправлення», «розрив єдиного виробничого процесу книги» (адже більша частина друкарень «не була в оперативному розпорядженні тих видавництв, які обслуговувала»). Усе це призводило до «великих і хронічних запізнь у виході з друку термінових та багатотиражних видань» та до погіршення якості видавничої продукції. Фіксували

«неприпустимо велику кількість фактів незадовільного, кривого, нечіткого друку», «неуважного фальцювання», «невиправлення коректурних помилок» тощо («За чіткий бойовий плян 1932 року», 1931, № 34; Агуф М. «За зміцнення поліграф бази УСРР», 1931, № 14). Дописувачі журналу скаржились на друкарські дефекти у придбаних виданнях: два однакові аркуші (необхідний відсутній), непродруковані (порожні) сторінки, непослідовне брошурування, чужі зшитки або оправа (Книгар «Чекаємо відповіді», 1930, № 11; З. Х. «Як переводять цінну книжку», 1930, № 15–16; З. Х. «Замість електрики соя», 1930, № 22). На думку І. Лося «доба об'єднання видавництва у системі ДВОУ», що припала на 1930–1931 роки, стала «найгіршим періодом щодо технічної якості книги» («Десять років боротьби за технічну якість книжки», 1932, № 30).

«Радянський книгар» унагальнював проблеми надійності й естетичності оправ тогочасних друків. Й. Залевський констатував, що у палітурці випускають лише 3–5 % видань і бібліотекар (через відсутність палітурника, негайну вимогу на книжку, нерозуміння ролі оправи тощо) пропонує читачам примірники без оправи, які після 4–5 використань «цілком знищуються». На думку автора, книжка в палітурці могла б «обслужити 50–80 і більше читачів», тому видавництва повинні опрацювати частину або і весь наклад видань, найперше обсягом 8–10 друк. арк. і вище («Випускаймо на ринок книжку в палітурці», 1932, № 7). Дописувачі вимагали «боротися за продовження тривалості віку книжки, в першу чергу підручника масової школи з точних <...> наук та природознавчих дисциплін» («Постанову ЦК ВКП (б) про видавничу роботу ще не здійснено», 1932, № 23–24); «конкретніше поставити питання про якість», щоб «книжка жила і діяла довший час, а не так, як зараз 2–3 місяці («Обговорення перших варіантів другої п'ятирічки», 1932, № 20–21). Про довговічність йдеться в замітці «Книгу час випускати в оправі». Її автор закликає «брати в оправу» усі шкільні підручники й 50–75 % накладу видань творів красного письменства, а також звертає увагу, що «дитячої української книги з ревухилом в коштовній оправі, для подарунків, на ринкові зовсім мало, а покупець її запитує майже щодня, не кажучи вже про передсвяткові дні» (1930, № 3). За привабливе зовнішнє оформлення книжки вболіває І. Клочко, критикуючи обкладинки за невідповідність ілюстрації темі книжки, «ненатуральні, навіть потворні» зображення дітей і тварин, нерозбірливість друку («крім чорної плями ніхто нічого не побачить»: ні ціни, ні назви), відсутність відомостей про авторів тощо («За зовнішній вигляд книжки», 1930, № 11).

У контексті стандартизації видавничо-поліграфічної галузі і допоки видавництва не виготовлятимуть палітурки для всього накладу запропоновано «книжку наукову, белетристичну, підручник, книжку по бібліотеці учня та вчителя, цивільні та військові статuti й кодекси, термінологічні та академічні словники» не обрізати, адже у процесі опрацювання блок знову доведеться урізати і «співвідношення боків (берегів) буде зовсім порушено» («Із практики», 1929, № 3).

Передплатники «Радянського книгара» прагнули розв'язати проблему з пакуванням книжкових товарів. Про це свідчать публікації: В. Костюшко «ДВУ, помилку виправ!» (1930, № 17–18), З. Хейфіц «Уважніше пакувати» (1930, № 19),

Л. Косий «Дрібниці, що заслуговують на увагу. З пакуванням краму не гаразд» (1931, № 25–27), П-й «Про раціоналізацію книжкової тари» і А. Затуловський «За економію шпагату» (1931, № 28–29), «Поліпшити книгорозповсюдницьку техніку», 1932, № 4–5) та ін. Їхні автори вказували на недоліки дерев'яних скриньок, які при транспортуванні «розбиваються і крам приходить насипом», і пропонували обгортати стоси книжок цупким папером, обв'язувати пакунки мотузкою або заклеювати «без шворки»; закликали «мобілізувати раціоналізаторську думку», щоб винайти новий вид книжкової тари.

На сторінках часопису порушувались питання оформлення розпізнавального апарату, унормування оформлення вихідних відомостей. Йдеться про публікації Ф. Рябухіна «Де позначати ціну на книжку» (1929, № 5), «Треба відновити на Україні попередню індексацію книжок» (1930, № 5), «Місце ціни на книзі та рік видання» (1930, № 6).

Висновки. Отже, в «Радянському книгарі» було надруковано приблизно 60 різножанрових публікацій, які торкалися якості видавничої продукції. У них йшлося передусім про «ідеологічну витриманість», «політичну загостреність», наукову і практичну цінність, доступність змісту, художнє оформлення і поліграфічне виконання тогочасних книг. Ці питання порушувалися у контексті якості видавничого репертуару й книгарського асортименту, управління редакційно-видавничим процесом, торговельного обслуговування покупців, підготовки кваліфікованих кадрів. Досвід, задокументований на сторінках «Радянського книгаря» і актуалізований у цій статті, важливий не лише для відтворення цілісної картини розвитку історії книжкової справи, а й може адаптовуватися до сучасних потреб галузі, впроваджуватися у практику національного книготворення й працювати на якість нової української книжки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зубко Н. Н. Видавнича справа на сторінках журналу «Радянський книгар» (1929–1932). Бібліотека. Наука. Комунікація : 100-річчя Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 6–8 лист. 2018 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. б-к та інформ. центрів — членів МААН. Київ, 2018. С. 169–172.
2. Зубко Н. Н. Реклама книги на сторінках часопису «Радянський книгар» (1929–1932). Документ в інформаційному просторі ХХІ століття: виклики, завдання і перспективи (до 150-річчя заснування «Просвіти») : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. інтернет-конференції (Львів, 6–7 груд. 2018 р.). Львів, 2018. С. 36–40. URL: <http://kudid.uad.lviv.ua/wp-content/uploads/2015/09/UAD-KONF-2018.pdf> (дата звернення: 25.03.2020).
3. Марціняк Н. Питання культури книги на сторінках газети «Друг читача» (1960–1993). Національна книжкова та рукописна культура: історія, методологія, джерельна база : матеріали міжнар. наук. конф. (Львів, 29–30 квіт. 2009 р.) / Львів. нац. наук. б-ка України ім. В. Стефаніка. Львів, 2009. С. 91–94.
4. Радянський книгар : журнал. Харків, 1930–1932. Культура України : електронна бібліотека. URL: <https://elib.nlu.org.ua/object.html?id=8953> (дата звернення: 20.03.2020).

5. Радянський книгар : орган Всеукраїнської ради з'їздів видавництва та книготорговельних організацій. Харків, 1929, № 1–5 ; 1930, № 1–24 ; 1931, № 1–36 ; 1932, № 1–36.
6. Стадник О. В. Проблеми якості книги на сторінках книгознавчої періодики (за матеріалами часопису «Книгарь»). Квалілогія книги. 2000. С. 214–217.

REFERENCES

1. Zubko, N. N. (2018). Vydavnycha sprava na storinkax zhurnalu «Radyanskyj knygar» (1929–1932): Biblioteka. Nauka. Komunikaciya: 100-richchya Nacionalnoyi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskogo : materialy Mizhnar. nauk. konf. (Kyuyiv, 6–8 lyst. 2018 r.), 169–172 (in Ukrainian).
2. Zubko, N. N. (2018). Reklama knygy na storinkax chasopysu «Radyanskyj knygar» (1929–1932): Dokument v informacijnomu prostori XXI stolittya: vyklyky, zavdannya i perspektyvy (do 150-richchya zasnuvannya “Prosvity”) : materialy IV Vseukr. nauk.-prakt. internet-konferenciyi (6–7 grud. 2018 r., m. Lviv), 36–40. Retrieved from <http://kudid.uad.lviv.ua/wp-content/uploads/2015/09/UAD-KONF-2018.pdf> (data zvernennya: 25.03.2020) (in Ukrainian).
3. Marcinyak, N. (2009). Pytannya kultury knygy na storinkax gazety «Drug chytacha» (1960–1993): Nacionalna knyzhkova ta rukopysna kultura: istoriya, metodologiya, dzherelna baza : materialy mizhnar. nauk. konf. (Lviv, 29–30 kvit. 2009 r.), 91–94. 2009 (in Ukrainian).
4. Radyanskyj knygar (1930–1932): elektronna kopiya. Retrieved from <https://elib.nlu.org.ua/object.html?id=8953> (data zvernennya: 20.03.2020).
5. Radyanskyj knygar (1929–1932): organ Vseukrayinskoyi rady zyizdiv vydavnyctv ta knyhotorgovelynykh organizacij. Kharkiv (in Ukrainian).
6. Stadnyk, O. V. (2000). Problemy yakosti knygy na storinkax knygoznavchoyi periodyky (za materialamy chasopysu «Knygar»): Kvalilogiya knygy, 214–217 (in Ukrainian).

doi: 10.32403/0554-4866-2020-1-79-150-160

JOURNAL «RADIANSKYI KNYHAR» (1929-1932) ABOUT PROBLEMS OF BOOK QUALITY OF THAT TIME

N. N. Zubko

*Vasyl Stefanyk Lviv National Scientific Library of Ukraine,
2, Vasyl Stefanyk St., Lviv, 79000, Ukraine
nadiannazubko@gmail.com*

In this paper, the topic of publications on the quality of books, published on the pages of a specialized journal “The Soviet Bookseller”, which was issued in Kharkiv during 1929-1932, has been studied. It is emphasized that the quality of books was viewed based on the governmental policy of that time and with the consideration of the “ideological consistency”, “political pungency” and conformity with the most topical needs of socialism building. It is pointed out that the journal reported about weeding out “pestiferous” publications from “the field of culture”.

It has been found that the scientific and practical value, understandability of content, and external and internal design were numbered by the authors of articles among the most essential quality parameters of a book. The publications, in which it is stressed that the type of book, its content, and language should correspond to its purpose of use, level and the needs of a particular group of readers it is targeted at, have been found. On this account, the publishers are recommended to cooperate with the readers as closely as possible, including through book stores and libraries.

It has been noted that the authors of the articles emphasized that the shortage of paper and its low quality made the dot sharp printing of text and illustrations impossible and lowered the readability of a book, while the outdated printing equipment and the low level of mechanization of printing houses caused the publishing of imperfections. It has been found that in "The Soviet Bookseller" the reliability of publications was discussed, and the publishing of bound books, primarily, of school textbooks and gift books for children, was pushed for, as well as their attractive external design. It has been identified that on the pages of the journal, the issue of standardizing publisher's imprint of books was raised. It has been noted that the issues on introduction of printing standards and their ergonomic potential were discussed.

It has been summarized that about 60 publications of various genres, dedicated to the quality of printed matter, were published in "The Soviet Bookseller". It has been noted that it is important to conceptualize and interpret the experience, documented on the pages of the journal, in order to reconstruct the overall picture of the development of the history of the book publishing industry and to improve the contemporary practice of creating books.

Keywords: *quality of books, "Soviet Bookseller" ("Radianskyi Knyhar"), bibliological periodicals, artistic design of edition, printing performance of edition.*

Стаття надійшла до редакції 13.04.2020.

Received 13.04.2020.